

Publicație editată din anul cultural al Societății
„Cartea Românească”. 521488

PĂCINI ALESE

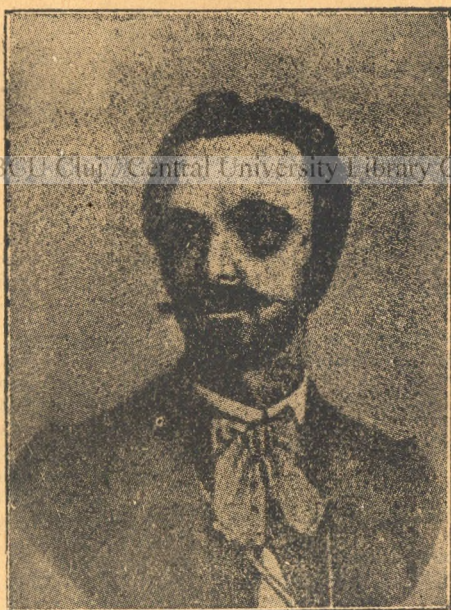
DIN

SCRIITORII ROMÂNI

Publicațiune periodică

No. 201

No. 201

NICOLAE NICOLEANU

Versuri și proză.

CARTEA ROMÂNEASCĂ

222181

NICOLAIE NICOLEANU

(1835—1879)

Unul dintre întâii scriitori români, formați la școala aleasă a celei mai nobile iubiri față de tot ce-i al neamului nostru, este poetul Nicolaie Nicoleanu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Născut în comuna Cernatu (Transilvania), la 16 Iunie 1835, Nicoleanu rămase în satul natal până la vârsta de 13—14 ani, când isbucnind Revoluția dela 1848, de frica Ungurilor cari pârjolise Țara Bârsei, Nicoleanu trecu hotarele și se așeză, pentru scurt timp, la Ploești.

De aci se îndreptă spre Buzău, unde, în scaunul Episcopiei, se afla un unchiu al său dinspre partea mamei, anume Filotei, care, însă, nu a știut să înțeleagă însușirile deosebite ale nepotului și l'a silit, astfel, să plece scârbit la Craiova, unde a fost luat sub ocrotire de profesorul V. Caloianu.

Acesta-l înscrise la liceu și încă după atunci Nicoleanu a scris câteva poezii cu care a atras luarea aminte a profesorilor săi.

La 1859, cu prilejul sărbătoririi Unirei Principatelor, la banchetul dat la Craiova, s'a citit o poezie plină de un rar

avânt patriotic ce a însuflețit pe toți. Autorul era Nicoleanu și, într'un elan indescriptibil toți se hotărîră să-l trimeată la Paris ca să-și sfârșească studiile, ceiace nu s'a întâmplat. Dar Nicoleanu tot a plecat la Paris, trimes și sprijinit de vre-o doi prieteni, terminându-și astfel studiile literare.

La întoarcerea în țară a ocupat diferite slujbe și în aceiași vreme s'a dedat îndeletnicirei dragi colaborând pe la revistele literare ale vremei și mai ales la „Convorbiri Literare”, apoi la „Satyrul” lui B. P. Hașdeu, la „Ateneul Român”, la „Românul” lui C. A. Rosetti și a.

N'a publicat decât un singur volum de poezii. Cele mai multe din poeziile lui sânt caracteristice printr'un înălțător simțământ patriotic și o tot atât de puternică notă altruistă, cu totul deosebite pentru o epocă în care mai toți poeții cântau dureri și suferințe închipuite.

In acest număr din „Pagini Alese din Scriitori Români” dăm câteva din poeziile și operile în proză ale acestui scriitor de seamă, care a avut un sfârșit tot atât de trist ca și Eminescu.

Cititorului

Rău sau bine, cu blândeță — ori în ce chip socotești
Că-ai putea să-mi judeci versul — te-aș ruga să te oprești.
Laudele strică mintea și din om modest și bun
Te fac să te uiți la stele și să strigi ca un nebun,
Să-ți întorci capul pe spate, să ridici nasul în vânt
Și să crezi că sbori prin aer și nu mai calci pe pământ;
Iar asprimea unui public desfrânat și necioplit
Amărăște și degustă un talent nenorocit.

Fii discret, cu indulgență, răbdător, neprefăcut,
Căci poate și tu 'n viață multe prostii ai făcut
Ș-apoi cine poate zice că nu e fără păcat?
Unul cântă, unul râde, altul plânge ne 'ncetat,
Până când sosește moartea și p'o piatră de mormânt
Văd cu toții că dintr'ânsii nici unul n'are cuvânt.

La Moldova

O Moldova, apă sfântă și bogată 'n suvenire!
De-mi plac malurile tale, află că nu sânt strein;
Lâng'a Oltului măreață, iute, falnică șoptire
Am văzut lumina zilei, am scos primul meu suspin.

Nu, eu nu-s străin de tine, dar nu iau de mărturie
Limba, Sângele și chipul, ci sufletul românesc,
Căci numai amorul leagă și statornică frăție
Nu există între-aceia, carii nu se mai iubesc.

Și eu te iubesc pe tine, te iubesc precum iubeste
Fratele duios și tânăr p'un frate nenorocit,
Te iubesc, căci ca și Oltul, valul tău jalnic vorbește
D'a Românului mărire, de timpul său fericit.

Cine-ar zice, văzând unda-ți limpede, curată, lină,
Mai albastră decât cerul, tresărind pe bolovani,
Cine-ar zice că sunt lacrimi? Cine-ar zice că suspină
Sinul tău mai trist de jale, decât de sute de ani?

Revenirea

În sfârșit mai văz odată c'o duioasă tinerețe
Locuința fericită, unde 'ntâi am întâlnit
O ființă dragă, blândă, strălucind de frumusețe,
Dar acum totul e rece, trist, tăcut și părăsit!

Unde-s grațiile, dorul și plăcerile divine,
Ce umpleau aceste locuri d'un parfum necunoscut?
Noaptea nu mai are visuri, ziua — raze și suspine,
De când dulcea creatură în pământ a dispărut.

Oh, speranță mincinoasă! Oh, deșartă nălucire!
Dup'atâtea nopți pierdute în duioase privegheri,
Urmărind pasul și umbra unui vis de fericire,
Meritat prin ani de lacrimi și prin râuri de dureri.

Azi mă văz, ca mai 'naște, obosit de întristare;
Căci amorul ce mă arde numai dorul și-a schimbat;
Eri plângeam disprețul, ura și cumplita-i nepăsare,
Acum plâng, jelind absența-i, p'un mormânt trist, desolat.

Carnaval

Peste tot lumini și focuri, sărbători, râsuri și glume;
Peste tot femei și oameni în fantastice costume

Travestiți, se veselesc;

Timpu-i greu, noaptea-i profundă, e târziu, dar ce le pasă,
Când bachanta se descinge și când cupa e pe masă,
Cine mor, cine trăesc?

Muzica cântă, răsună; capetele se ridică;
Danțul, animat de Bachus, ca o furie antică
Se deșteaptă arzător;

Și pe când nimfa s'asvârle supt a lampelor lucire,
Satirul ese din umbră și c'o lacomă privire,
Făcând semn unei cumetre, simte 'n vine un fior!

În:prejurul unei mese, pali, aprinși, în nesuflare
Stau bătrâni, bărbați și tineri invocând cu 'nfiorare
Un destin cumplit, amar;

Și'ntr'e râsuri și blăsteme, când norocul se fixează,
Corifeul se ridică, Arlechin se depărtează,
Socotind pe nesimțite fundul unui buzunar.

Însă mai presus de patimi și d'a luptelor strigare,
 Mai presus de voci pierdute și de 'ntârzieri amare,
 Se înalță, predominesc;
 Sgomotul sonor, tumultul șoaptelor misterioase,
 Rezultând din frământarea femeilor curioase
 Ce s'arată și privesc!

Una, studiind efectul unei poze meditate,
 Afectează modestia inocenței nepătate,
 Supt un aer virginal;
 Când în pieptu-i de Sirenă zac, fierbând cu 'nfiorare,
 Pasiuni, derinți ascunse, mult, cu mult mai arzătoare
 Decât setea lui Tantal.

Alta, consultând oglinda, de triumf se 'ncredințează:
 Diamantul printre umbre, ca un soare luminează,
 ESINU CLUJ ALB, cîntrevăzut; ity Library Cluj
 Însă, desfăcând buchetul, înodat cu măestrie,
 Ai putea surprinde semnul, urma proaspătă și vie
 Sărutatului vândut.

Cealaltă, zărind bogatul, îi surâde și-l numește:
 Gata a intra, la ușă, pentru dânsul se oprește,
 Salutând voios, glumeț.
 Cea mai pură, mai modestă și mai dulce la privire
 N'are decât o durere, o speranță, o gândire:
 A ajunge c'ori-ce preț!

Căci a cultiva grădina sentimentelor alese
 Pentru ele sunt discursuri, vorbe seci, neînțelese,
 Glas de bufă cobitor,
 Pe care un vânt, o rază, un capriț, o răsuflare
 O cordea, o modă nouă, o furtivă sărutare
 Le șterge din mințile lor.

Toate, zic, n'au decît una și aceeași suferință:
A plăcea, de cum-va tații și-au dat mai multă silință,
A le face vorbitoare, frumusele și nurlji;
Iar de nu, blăstem și moarte, întunec și durere!
Pisma, ura, calomnia e cea mai dulce plăcere,
Cu care-și petrec vieța aceste negre stafii!

Oh! dar să 'ncetăm odată a mai ține lăntuite
Brațele noastre căzute, frunțile noastre pălite
D'acest jug apăsător!
Deja noaptea se retrage, aurora se ivește!
Cine suferă și luptă, cine crede și iubește
Să salute cu speranță soarele liberator!

La Craiova

Am văzut fața Moldovei, semănată de coline,
De cetăți, de văi, de salbe și de râuri cristaline,
Unde nu e cu puțință omului ca să trăească,
Făr' să cânte, făr' să râdă și din suflet să iubească.
Am văzut Iașul, odată plin de fală, de putere,
Cufundat ca un călugăr într'o pașnică durere,
Unde ochiul nu mai vede, decât gloata jidovească
De care, iubite frate, Dumnezeu să te păzească.
Am văzut și Bucureștii cu palaturi d'aurite,
Cu biserici numeroase și cu ziduri învechite,
Ce săltau odinioară d'a vitejilor cântare,
Dar pe unde azi curajul și virtutea gânditoare
Se dă 'n latură ca să treacă curtezana amețită,
Vanitatea insolentă și prostia d'aurită:
Însă numai lângă tine suiețelul meu s'a umplut
D'acel farmec tainic, dulce, nepătruns, necunoscut.
Ce respiră din mărire și ca foc misterios,
Varsă 'n inimi credincioase un respect religios.

Oh! Craiovă, leagăn falnic de speranțe strălucite!
Nu pentru că dormi supt cerul unei clime fericite,
Sorbind lacrimile nopții de răcoare parfumate
Și d'a Jîului șoptire tresărind cu voluptate;

Nu pentru că sorb vieața după buzele-ți mieroase
Juni amici, plini de nobleță și ființe generoase,
Care sprijinindu-mi pasul și nutrind a mea putere;
Mă 'nvățau recunoștința și-a virtuților plăcere.
Nu numai pentru aceasta port cu tine dorul tău
Și te chem ziua și noaptea raiul sufletului meu;
Dar pentru că se ridică din tăcuta ta țărână
O suflare din virtutea și din gloria străbună,
Ce s'ar zice, că revarsă peste 'ntreaga Românie
Un parfum puternic foarte dintr'a Romei vitejie.

Bătrânul

In memoria marelui patriot I. Câmpineanu

Fiind soția morții supusă, nelipsită,
Tăcerea-și desfăcuse mantaua sa cernită;
Pe când ascuns în umbre și'n valuri de durere
Zăcea luptând bătrânul c'o rază de putere,
Născută din amorul sublim al datoriei.
Sub mâna suferinții, pe câmpul bătăliei
Erou 'nfruntă moartea, dar însă n'o dorește,
Căci până când dreptatea de răi se biciuește
Și până când virtutea suspină părăsită,
Nu-și crede datoria și sarcina'mplinită.
Atât era de palid și slab bunul părinte,
Cât cineva văzându-l ș'ar fi adus aminte
D'un sfânt supus torturii. — Pe nobila sa frunte
Sudoarea neodihnei lăsase urme crunte.
A morții răsuflare strângea blânda-i vedere
Precum un șarpe strânge un pui făr' de putere,
Pe când din alba-i geană, pe fața-i ruinată
Curgea, ca picătura de soare desghețată,
O lacrimă ferbinte — lumină ce vestește,
Când moartea stinge glasul, că inima trăește.

Dar pentruce d'odată se mișcă și tresare?
Și pentruce se vede pe fața-i arzătoare
O rază de lumină și'n ochiul său pălit
Un foc, ce desvălește un suflet liniștit?

Ah! poate că-i surîde speranța mincinoasă,
 Ce varsă cu plăcere p'o rană veninoasă,
 Prin rîuri de lumină, un farmec d'aurit,
 Și deșteptând simțirea în pieptul osândit,
 Descopere gândirii obscure, rătăcite
 Vieța legănată de visuri fericite,
 Când inima sdrobită și dusă'n neființă
 Se stinge, se răcește cu ultima-i dorință,
 Când ochii-și pierd lumina, iar sufletul divin,
 Ca pasere cerească, p'un sfânt, ceresc suspin
 S'avântă, lăsând lumii veșmântul său de jale.

Sau poate că trecutul, șoptind urechii sale
 Virtuți, fapte și zile d'o sfântă suvenire,
 A deșteptat d'odată plăpânda sa simțire?
 Sau poate că vr'un nume, vr'un suvenir trecut,
 Sburând ușor prin umbre, secret și nevăzut,
 Și-a pus dulcea sa mână pe capul arzător?!
 Căci moartea desvălește c'un ochiu pătrunzător
 Durerile ascunse, sau vălul ipocrit
 Supt care se'nvălește un suflet osândit.
 Momentul disperării, o luptă furioasă,
 De multe ori încinse c'o spadă viguroasă
 O coapsă sacrilege, sau brațul unui sclav.
 Pericolul preface dintr'un fricos un brav,
 Când soarele speranții de raze l'a pătruns;
 Dar când ghiarele morții la chinuri i-a supus,
 Când omul, care geme p'un căpătâi de jale,
 Își mai aruncă ochii pe cartea vieții sale,
 Când luptele, amorul, când faptele uitate
 Se strâng, pășesc spre dânsul cu voci nenumărate,
 Atunci, atunci infamul de spaimă 'ngălbeneste,
 Iar sufletul dintr'ânsul se bate, și svâcnește
 Și fuge ca tâlharul din temniță scăpat
 De ochiul conștiinții, zi, noapte alungat;
 Dar niciodată dreptul, ce luptă și iubește,
 Văzând veșnica noapte spre dânsul că pășește
 Nu va crunta sprânceana și nu va tremura;

Și dacă vântul morții suflând va scutura
Din palida sa buză o jalnică șoptire,
Ah! negreșit gândirea, plutind p'o suvenire,
Tăind pânza de umbre, ca silf înaripat,
Auzului aduce un cântec depărtat,
Un cântec scris cu flacări, cu jale și cu sânge,
Un cântec, ce răsună de mii de ani și plânge,
Că ura și durerea domnesc neconținut,
Că dreptul geme'n lanțuri; iar omul îndrăcit
Visează nedreptatea pe stofe d'aurite,
Când sufletul eroic, cu forțele topite
Luptând să libereze p'un frate apăsător,
Se culcă pe ruine și moare desolat!

Deci la sfioasa lampă ce'n trista ei veghere
Părea că răspândește c'o tainică durere
Plăpânda sa luminează p'un pat nefericit,
Văzându-se bătrânul cu ochiul învălțat
De lacrimi — și la focul gândirii 'nflăcărat,
Mai bun, mai venerabil în umbre cufundat
De cât monarchul falnic în tronul său de fir,
S'ar fi văzut că este erou sfânt sau martir.

La Rîul Moldova

Cine-ar zice văzând apa-ți limpede, curată, lină,
Mai albastră decât cerul, tresărind pe bolovani,
Cine-ar zice, că jelește? Cine-ar zice că suspină,
Ca o văduvă sdrobotită de durere și de ani?

Ah! tu plângi, tu plângi, Moldova, timpul cel de bărbăție,
Când Românul plin de sânge și de lupte obosit
Arunca spada pe țarmuri dup'o zi de bătălie
Și-și spăla fața și părul în valul tău strălucit.

Și când nobila română, neșunatică și vie
Iși făcea din unda-ți pură o cămașă azurie
Să-și ascunză sinul fraged, alb, rotund ca un păhar.

Dar acum cine plutește p'a ta dulce legănare?
Cine bea? Și cine soarbe delicioasa ta răcoare?
Jidoavca nerușinată și cu Jidovul murdar!

Femeea

(Epistolă amicului meu Mi-sang, la Peking)

Frumusețea consistând mai mult în imaginație de cât în realitate, cu cât dară un popor se ține într'o regiune mai înaltă de lumină, de progres, de perfecție, cu atât idealul frumuseței e mai pur, mai ales, mai estetic; și, din contră, cu cât poporul descinde, cu atât idealul slăbește, se întu-necă și se micșorează.

Prin urmare, considerând eselența gustului chinez atât din punctul de vedere de formă și de proporțiune fizică, cât și din punctul de vedere de concepțiune morală, poți să-ți închipuești cât e de greu unui străin, născut dintr'o rassă fidelă armoniei tipului străbun, a judeca cu indulgență niște fisionomii ai căror autori, părăsind ideile, obiceiurile și maximele strămoșești, au sacrificat sănătatea gustului original unei sterpe imitațiuni fără caracter, fără putere și fără nobleță.

Se zice, că femeile române strălucesc prin maestratea figurei, prin simplitatea costumului și prin gravitatea manierelor. Aș privi cu fericire și admirațiune un asemenea spectacol, mai cu seamă când simț că numai frumusețea femeilor m'ar putea consola de lipsa imaginilor virginale ale patriei și de neodihnele unei vieți izolate.

Însă trebuie să-ți mărturisesc, că într'un diluviu de idei și de sentimente împrumutate, de tipuri și de forme curioase, de costume și de culori diverse, de mode, de plăceri și de discursuri eterogene, mi-a fost cu neputință a distinge în aceste femei simplitatea și originalitatea frumuseței Chinezoaicelor.

Cu toate acestea crez că și în România, în toate clasele sociale, sunt femei, a căror frumusețe atinge sfera unui ideal mai nobil și mai înalt, dar ele nu se văd. Devotate și modeste, unele asemenea se mărginesc a răspândi farmecul grațiilor, căldura virtuții, influența binefăcătoare a spiritului și-a inimei în cercul retras al familiei, considerând sănătatea moravurilor ca niște vestale menite a întreține focul sacru; pe când imperiul celorlalte se întinde fondat pe pretențiunile unui orgoliu fără margini, pe desordinele și pompa unui lux fabulos și mai cu seamă pe natura unor pasiuni și plăceri, care, întunecându-le facultatea judecății, smulge din inima lor până și instinctul pudorii, lăsând pe fața generațiunii trăsuri și vițuri, ce sunt semne denunțătoare de mizerie, de înjosire și de urâciune nu numai morală, ci și fizică.

În public, la spectacole, în palate și saloane, până și în cele mai obscure regiuni, influența acestor ființe e dominantă. Sub forme plăcute și ipocrite, acum vesele, răzătoare și vii, acum languroase, melancolice și suferinde, ele ascund vanitatea și setea unor visuri, ce le devoră și le răpește somnul. Gloria și strălucirea lor e luxul iar vanitatea și lăcomia de a parveni cu orice preț le arde împingându-le a pune în serviciul pasiunilor chiar cele mai rele instrumente. Din grație fac arme veninoase, din virtute o seducțiune, din constanță un prejudiciu, din onoare o speculă, din amor o cursă întinsă naivității și credulității.

Frumusețea acestor femei conzistă mai mult în splendoarea și noutatea costumelor, într'un fel de goliciune trans-

parentă, care în China s'ar numi imprudență; în arta, cu care își ascund defectele naturale, deși această artă, mărind pentru moment strălucirea exteriorului, îl ruinează și-l vestejește. Însă mai presus de toate ele se servesc c'o armă numită *cochetăria*, care se compune, întru cât am putut înțelege, din oarecare sentimente și mișcări provocante și atrăgătoare, din oarecare trăsuri de spirit expresive c'un surâs și c'o volubilitate glumeață și care fac delirul sau desperarea adoratorilor, răpesc mințile mandarinilor, închid ochii bărbaților și umple de orgoliu pe amanți. Politeța și manierele lor fiind studiate, sunt suspecte; atitudinea și gestul e când neabordabil, lenș, nepăsător când familiar, iute, vioient. Mersul în genere e liber, drept, insolent, iar privirea duioasă, arzătoare sau desprețuitoare. În fine, pe figura lor stinsă nu se vede decât acea paloare simpatică, sub care s'ascunde o existență chinuită de patime și de senzațiuni nestatornice.

Cum vezi, modelul. chiar cel mai flatat, tot încă e departe d'al femeilor chineze, căci, făcând o comparațiune, femeia chineză se poate numi *conservatorul rasei* și custodele sanctuarului familiei. Modestă, gravă și respectoasă, ea n'are altă dorință decât a plăcea unui singur soț sau unui singur amant, nici altă ambiție decât a se supune. Ș'apoi, ce simplitate în costum! Ce pudoare în maniere! Ce cumpătate în vorbă și câtă seriozitate în purtare și chiar în pasiuni! S'ar putea zice, că toate acestea s'au născut cu chinezoaicele.

Negreșit imperiul frumuseței e natural; însă nu poate fi tolerat decât numai atunci, când se ține în marginile legilor naturei. În cercul supunerii, al modestiei sau buneii cuviințe, femeia fiind creată a juca mai mult un rol pasiv atât în sfera fizică, cât și în sfera morală. Ce ai crede, văzând pe la Peking femeile ocupând locul mandarinilor, ordonând cele trei plecăciuni de rigoare, făcând politică, discutând

filosofia lui Meng-tseu, criticând oamenii cei mai solizi și lucrurile cele mai grave? Oare nu așa, că ai crede decretul divin răsturnat, legile naturii călcate în picioare și lumea amenințată de un cataclism universal? Ei bine, aci se văd în toate zilele astfel de spectacole!

Dar vei întreba: Ce fac oamenii? Ei sunt mai răi decât femeile, de vreme ce femeile nu sunt bune!

Oamenii cinstiți

Românii, ce trăiau înaintea epocii fanariote de tristă și oribilă memorie, crescuți într'o simplitate de năravuri antică, lesne deosebiau cele bune de cele rele dând acțiunilor, caracterelor și pasiunilor numele cel mai propriu și mai adevărat; căci în divina lor naivitate ei nu cunoșteau arta modernă d'a transforma limba într'o curtezană perfidă, care împrumutând glasul, formele și virginitatea unei vestale, poetizează, înalță și justifică prin invenția unui nume elastic lucrurile cele mai infame, denaturând și schimbând totodată prin un alt nume purtarea cea mai pură și mai strălucită.

Astfel Românii cei vechi numiau oameni cinstiți numai pe aceia, ale căror cuvinte erau în acord cu faptele în tot ce-i privia ca cetățeni, soldați, magistrați, părinți, fii, soți sau amici; căci în patriarcala lor înțelepciune, ei aveau inocența d'a cugeta, că omul cinstit trebuie să se mențină ne-strămutat în principiile justiției și ale virtuții, nezcând una și făcând alta nici chiar atunci, când s'ar vedea strâns și turmentat de lacrimile rudelor, de zelul și favoarea amicii sau amenințat de ura, de mânia și de goana inamicilor.

Omul cinstit era considerat după curajul ce întrebuița în superba luptă a adevărului, nu numai prin vorbe, dar prin fapte pipăite, prin protecția ce oferia asupritului, prin puritatea moravurilor, prin conduita vieții, prin actele și sentimentele sale în public, în consilii și în familie; căci, nătângi și neciopliți cum erau, Românii ar fi răs cu hohot

sau s'ar fi ridicat cu scârbă văzând un părinte risipitor, un fiu ingrât și nesupus, un cetățean leneș, neglijent și vicios însușindu-și numele de om cinstit.

În acele timpuri primitive modestia omului cinstit era naturală, gravitatea neprefăcută, cugetarea curată și neîntinată de nici o umbră de interes; căci onorurile și recompensele *naționale* nu erau scopul acțiunilor sale, fiind convins că e dator a servi patria și omenirea fără nici o speranță de câștig și chiar fără nici o dorință de glorie.

Astăzi însă geniul civilizațiunii a schimbat aspectul faptelor, culoarea și veritatea numelor. Spiritul s'a rafinat; limba ca și năravurile, desbrăcându-se de vechea asprime s'a învesmântat cu ornamente pompoase, cu expresiuni subtile, cu sunete și acorduri fine, poetice și languroase.

Acum perfidia se numește prudență, insolența bravură, imprudența sinceritate, viclenia istețime, stupiditatea inocență, hoția chiverniseală. Acum toți sunt oameni cinstiți.

Unul descinde din fotoliul ministerial obosit de sgomot, de putere și de avuție; se retrage în viața privată; plătește datoriile trecute, câteodată colosale; cumpără moșii zidește palate, călătorește, se distinge prin gust, prin prodigalitate; și apoi se răsfată de bucurie și de orgoliu, auzind împrejurul său murmurând: „Ce om cinstit!”

Altul, după un serviciu de câțiva ani cu un salariu mediocru, mărită cu zestre de cinci-șase mii de galbeni pe cele 5 demoazele, fiicele d-sale; trimite la Paris doi din fiii săi cei mari, ese la șosea cu armăsari negri, admirat și salutat de trecători, cari se 'nchină zicând: „Ce om cinstit!”

Celălalt, abandonând femeea și copiii în lipsă și în izolare, se ruinează în jocul cărților, risipind moștenirea părinților și averea copiilor, corumpând inocența, înșelând amicia, trădând și profanând ospitalitatea, tăgăduind orice datorie. cântă, petrece și face spirit în aclamațiunile companionilor, cari strigă: „Ce om cinstit!”

Însă mai presus de toți se înalță tipul omului cinstit fără meserie, fără casă, fără masă, fără loc și foc, care posedând virtuțile cameleonului, azi e alb, mâne negru, poi-mâne roșu. susținând toate opiniunile, toate partidele, în fine toate manifestările care mai mult sau mai puțin direct

sau indirect, ii pot servi la restabilirea ordinii în stomah sau la dezvoltarea mijloacelor necesarii pentru prosperitatea gâtlejului. Totdeauna singur, vesel și confident, el observă cultul păgânismului d'a nu întreprinde nimic important, până a nu consulta mai întâi oracolul său, pe care se silește a-l atrage în favoarea-i prin libațiuni copioase, adresate zeului Bacus; iar după terminarea sacrificiilor, altfel zis după masă, sunetul vocii sale ia proporțiuni omerice: patrie, virtute, onoare, independență sunt vorbele ordinare cu care se servește în public, pe când mulțimea aprinsă și transportată strigă cu entuziasm, admirându-l: "Ce om cinstit!"

Influența lecturii romanelor streine

I.

De câțva timp spiritul și năravurile generațiunii contemporane au intrat p' o cale rătăcită și periculoasă din toate punctele de vedere. Dintre simptomele și slăbiciunile, care constată ființa acestei rătăcirii și gravitatea acestui pericol, una dintre cele mai fatale este patima sau, mai bine, boala imitațiunii, boala născută din desordine și din apatie, a cărei suflare slăbește și degradează orice element puternic și sănătos de dezvoltare națională, intelectuală, morală și politică.

Natura a pus între națiuni și națiuni, ca și între om și om, oarecari deosebiri, oarecare margini, deosebiri și margini născute din clima, din caracterul, din temperamentul și mai cu seamă din tradițiunile și limba fiecăreia din ele. Prin urmare națiunea sau societatea, care nu ține seamă de aceste condițiuni și care caută elementele vieții și dezvoltării sale în izvoare și în regiuni streine, incompatibile cu natura sa, aceea nu va putea niciodată face sau produce vre-un lucru frumos, mare, sănătos și original; ci numai spiritul și ideile nutrite și dezvoltate conform geniului național dau faptelor, năravurilor și fisionomiei unui popor acel caracter particular de nobleță, de energie și de originalitate, care-i înalță puterea și-i mărește demnitatea și-i asigură independența.

Bărbații nemuritori, cari au dat direcțiune spiritului și ideilor literaturii trecute, au înțeles mai bine decât noi unde era izvorul și unde rezida forța renașterii noastre politice, intelectuale și morale.

Spre a deștepta patriotismul, sentimentul demnității omului, cultul virtuții; dorința binelui într'un popor căzut și degenerat de atâta amar de timp, desgropând suvenirile și eroismul unui trecut glorios, ei au deschis inimii, poeziei, entuziasmului și imaginațiunii un câmp închis de un secol și jumătate, în care, aruncându-se c'o sete și c'o desfătare dumnezească, s'au îmbrățișat într'una și aceeași idee de mărire și de dezvoltare națională, cântând cu nemuritorul Văcărescu:

Slava strămoșilor vestiți
 În cale vă așteaptă,
 La rând, Românilor, eșiți,
 Mergeți pe calea dreaptă.

Spre a nălța inima și a însufleți Lugetărea prin sentimente nobile și generoase, transportând imaginația în timpuri de virtute și de fericire, ei prezentau ochilor în spectacolul monumentelor străbune icoana splendoarei, gloriei și măririi trecute, suspinând cu poetul Cârlova:

O ziduri întristate! O monument slăvit!
 În ce mărire 'naltă și voi ați strălucit!

Spre a deschide ideilor, inspirațiunii și cugetării o sferă mai înaltă, mai liberă și mai luminoasă, combătând pedantismul, rugina și obiceiul, ei au smuls ghimpii și mărăcinii, cari sfâșiaseră și desfiguraseră limba și îmbrăcând'o într'un vestmânt mai demn de frumusețea și de nobila sa origină, i-au dat suflet, vigoare, mândrie, curaj și avânt, ridicând'o la înălțimea, în care se vede strălucind în pleeada poezilor și literațiilor epocii trecute ca Eliade, Asachi, Negruzzi, Alexandrescu. Alecsandri și alții asemenea.

N'avem decât să ne întoarcem ochii înapoi cu vre-o 20—30 de ani și examinând spiritul și ideile, influența și

rezultatele lor, sânt sigur că vom rămânea uimiți văzând ce poate Românul, când e bine inspirat și mai cu seamă cand e bine condus. Căci, trebuie să recunoaștem, chiar cu prețul amorului nostru propriu — și apoi a-și recunoaște cineva rătăcirea e un semn bun, un semn de îndreptare — trebuie, zic, să recunoaștem că nu egoismul, vanitatea și nepăsarea unor timpuri mai apropiate au ridicat demnitatea neamului de Român din înjosirea în care-l cufundase domniile fanariote. Nu luxul, senzualismul, teoriile și doctrinele împrumutate, setea de plăceri suspecte, ilegalitatea mijloacelor d'a le satisface și mai cu seamă furia d'a parveni cu orice preț, nu, nu sunt acestea, care au arătat lumii că suntem un popor, că posedăm o istorie glorioasă, că în fine avem dreptul a face parte din concertul națiunilor libere și independente, ci spiritul național, care prin talentul și valoarea unor bărbați aleși, deșteptând conștiința națională, au ridicat nivelul intelectual și moral al poporului, au desființat privilegiile și prejudiciile, au restabilit egalitatea dreptului, au făcut în fine unirea, unirea, care va trăi, dacă vom ști a o apăra, a o cultiva și *mai cu seamă* a o întinde.

Onoare și recunoștință memoriei lor! Unii dintr'ânșii sânt morți, unii trăesc; și încă din cei mai iluștri, însă mulți și din aceștia tac, tac, căci cine știe, poate că într'un moment de durere și de îndoială, atinși și ei de boala timpului, au aruncat lira, crezând că numele de poet nu-i de ajuns pentru a face și a dicta legi lumii.

Din nenorocire însă, după căderea revoluțiunei dela 1848. reacțiunea politică aduse cu sine o reacțiune literară din cele mai deplorabile.

Spiritul național începu a declina și a-și pierde influența binefăcătoare din ideile și aspirațiunile generațiunei care, fiind încă jună, nu putu rezista neodihnei, nerăbdărei și decepțiunei ce se nasc mai totdeauna într'o epocă de criză morală, materială sau politică.

Spiritul național dar, pe de-o parte combătut d'un sistem politic ostil tendințelor și direcțiunei sale, se retrase în ascunsul unor inimi sfioase și resignate, iar pe de alta, lipsit de talentul bărbaților care-i nutria forța și-i conducea pasul rătăcind pe țarmuri streine, se consuma în solitudinea și'n suferințele unui exil depărtat.

Vocea patriei tăcu. Focul cel sacru se stinse, cântecul, dorul, suvenirile și tradițiunile străbune reintrară în noaptea uitărei triste și dezolate, fără azil și fără repaos, pe când dela o margine a țării până la alta, pe câmpiile udate și apărate cu sângele străbunilor noștri, nu se mai auzia decât sgomotul armelor, tropotul cailor și cântările bachice ale invaziunilor străine. Înneacănd țipetul, durerea și umilința unui popor strivit și ruinat d'atâtea ori de această teribilă calamitate. Calamitate teribilă, care din punct de vedere moral e mult mai funestă unui popor decât rezistența cea mai lungă și mai nenorocită, decât seceta și foametea cea mai mare, decât boalele cele mai contagioase, căci un popor, chiar fiind învins, nu se poate nici supune, nici subjugă de inimizii săi pe cât timp va ține la onoarea și independența patriei sale; ș'apoi seceta și contagiunile dispar, aerul se purifică și sănătatea se renaște, pe când ranele morale deschise și nutrite de suflarea înveninată a invaziilor străine corump sângele, sfărâmă inima,ucid vieața, patria, libertatea, naționalitatea, în fine tot ce face fericirea omului pe pământ. Și chiar dacă n'ar putea a-l desființa cu totul, gândiți-vă, câte lacrimi, câtă durere și mai cu seamă câte generațiuni trebuie să se strecoare, să lucreze, să lupte, să moară pentru a recâștiga gloria, redesteptarea morală, puterea și independența perdută.

Astfel era starea lucrurilor, stare de decadență morală, care slăbind sănătatea spiritelor, le aruncă într'o sete de imitațiune vilă, fără studiu, fără caracter și fără nobleță, prin a căreia influență, între alte păcate, se introduc în ocupațiunile intelectuale ale societăței noastre un nume de originale și de traducțiuni bastarde și imorale, supt numele răpitor de romane, care măriră și întinseră desordinea și confuziunea atât în literatură cât și în societate.

II.

Să vedem acum până unde s'a întins răul și cum o literatură poate deveni în mâna voinței umane în loc d'un instrument de progres, o cauză de decadență, căci, deși s'a zis și

se zice că literatura este expresiunea societății, cu toate acestea, în viața națiunilor sunt epoce de criză morală, precum văzurăm că se întâmplă la noi, când literatura, în loc de a descrie moravurile timpului, lucrează a le reforma, a le îmbunătăți sau a le strica și a le perverti.

Patima imitațiunii atacă mai întâi limba, limba maternă, limba poezilor și erudiților literaturii trecute, care d'abia scuturas jugul amar al slavonismului și al fanariotismului.

Pe de o parte din cauza influenței romanțelor franceze, traduse într'o limbă galo-romană, plină de termini, de forme și de construcțiuni strâmbe și împrumutate, iar pe de alta din cauza unei tendințe născute din niște prejudeții sociale și nutrite d'o vanitate rătăcită, limba română, zic pierzându-și din nou forța, valoarea și puritatea, se umplu acum d'o galomanie din ce în ce mai exagerată, mai deformă și mai ridiculă.

E adevărat că simptomele galomaniei în limbă și moravuri sunt mai vechi, însă pe atunci, din fericire, influența lor se mărginea în cercul restrâns al unor Chiirițe și prețioase ridicule, care cred cu naivitate că nobleța și fericirea constă în a se *amuserisi*, a se *presentarisi*, a se *invitarisi*, a purta o rochie *en velous* sau fața *amour sans fin*.

Astăzi însă boala s'a întins, s'a popularizat, astăzi de când învățăm, de când vorbim și scriem ca la Paris, de când cheltuim și ne plimbăm ca la Paris, de când ne îmbrăcăm și petrecem ca la Paris, astăzi dela boier până la jupân, dela cocoană până la jupâneasă, în fine dela cel mai mare până la cel mai mic, toți *brilează*, *s'amusează*, *dejeunează*, *dinează*, *supează*, *s'anuează*, se culcă cu *bon soir*, se scoală cu *bon jour* și se despart cu *adieu*. Respectosul nume de tată, dulcele nume de mamă, s'a transformat în *papa* și *mama*; copilul nu mai surâde la poeticile și delicioasele mângâeri ale limbei materne de puiul mamei, sufletul mamei, gurița mamei, lumina, comoara și fericirea mamei. Astăzi *papaoa* și *mamaoa* îl mângâie cu franțuzitele *mon coco*, *mon bibi*, *mon chou*, *mon petit chien* și alte asemenea numiri de zarzavaturi și de dihăanii. Unul traduce *le plateau de Vaterloo*, *talerul dela Vaterloo*; altul admiră descriind sexul frumos, în versuri ca acestea:

Albe, oacheșe, blondine,
 Bele, fine și divine
 Surâzânde, palpitânde,
 Cu o mână ține discul,
 Ce frumos e acest fiscul!!!

și multe alte asemenea.

Dar să ne oprim aci, și să schimbăm tonul căci chestiunea, de care ne ocupăm, e una din cele mai serioase; ea atinge interesele noastre cele mai vitale.

Limba e cel mai scump tezaur al unui popor. Fără limbă nu poate fi naționalitate, căci limba nu e numai acea suflare organică, care comunicându-se se preface în sunet, limba e expresiunea vie și intimă a sentimentelor, a ideilor, a intereselor, în fine a vieții și a viitorului în care trăește, lucrează și speră un popor de aceeaș origină și de aceeaș rasă. Prin urmare, când limba maternă se supune puterei unei limbi streine, când vocea și autoritatea ei dispore din familie, din educațiune, din instrucțiune și relațiunile sociale, atunci se poate zice, că amorul patriei și demnitatea personală și simțul moral a slăbit, dacă nu s'a stins cu totul din sânul societății întregi.

Cine iubește mai mult limba streină decât sunetele cele dulci ale limbei materne, zice marele filosof Herder, acela nu e demn de numele de om.

Să fim dar, mai geloși de drepturile și de interesele noastre; să 'nțetăm odată a ne arunca cu atâta nerăbdare și cu atâta imprudență când într'o parte, când într'alta, căci trebuie să înțelegem odată că a imita c'o naivitate oarbă limbi, tonuri, costume și obiceiuri străine, contrarii intereselor, trebuinței, onoarei și demnității noastre, a imita, repet, astfel va să zică a ne condamna de bună voe la neputință, la sărăcie și la cea mai profundă înjosire.

Să cugetăm mai bine, că societățile care n'au alte calități, alte virtuți și alte titluri, prin care să se ridice mai presus de celelalte, decât luxul, modele și manierele exterioare, pierd din lume influența morală și degradându-se cad în afecțiune și 'n ridicol. Nobleța stă în inimă și 'n fapte mari, frumusețea în virtute, în modestie și în devotament, iar nu în rochii de catifea și de dantele, într'o maimuțarie franțu-

zească, grecească, rusească sau englezească, într'un orgoliu fanariotic, capricios, lacom și insolent în prosperitate, lingușitor, plecat și înjosit în nenorocire.

III.

După ce văzurăm desordinea produsă în limbă, să trecem acum într'o altă ordine de idei și să vedem ce gândește, ce simte și de unde se inspiră poezia.

Tot cam pe la începutul acestei epoce cu Lara, Lelia, Indiana și alte asemenea romane ne pomenirăm în societate și 'n literatură c'o mulțime de poeți desperați, de barzi plângători, de eroi funești, de eroine abandonate, de amanți predestinați și de cavaleri rătăcitori cari, imitând tonul și sarcasmul birouian, disprețul și nepăsarea Leliei, se lamentau pe toate coardele romantismului, aruncând asupra-i aci priviri sălbatice și amenințătoare, aci lacrimi și suspine amare, triste, dezolate.

Cluj / Central University Library Cluj

În mijlocul acestui sgomot, în mijlocul acestui concert fantastic, mintea și cugetarea slăbind, spiritul și imaginația se aruncară în umbrele unui scepticism posomorât și exagerat, cufundând poezia în noapte, în desgust și în neputință.

Nutrită de vedenii, de ficțiuni și de spectacole spăimântătoare, chinută mai cu seamă de personalitatea egoistă, suferindă și indiscretă a poetului, ea nu mai respiră acum decât un dispreț afectat pentru lume, un desgust profund de viață și de lumină, căutând frumosul și consolațiunea în noapte, în oroare, pe ruine sau în abizul săpat de geniul destrucțiunii, după cum ne spune unul din poeții contemporani în prefața versurilor sale, care s'ar putea lua ca un fel de profesiune de credință poetică: „Spirit spulberatic, suflet sceptic”. zice el, „învălit neconținut în norii îndoelii, nu înțelegem frumosul decât dintr'un punct de vedere contrariu și nu găsim consolațiunea, decât în abisul săpat de geniul destrucțiunii pe întinsa cale a generațiunilor trecutului”.

Să vedem acum unde-i abisul în care poetul găsește frumosul și consolațiunea: „Poete al durerii, cânta el într'una din poeziile sale, intitulată *La o buhă*, poete al durerii, noap-

tea-i neagră, sprânceana-i frumoasă a învălit pământul în umbra de 'ntunerec, e ora în care noi. ca niște lepădați d' o lume plină de insecte târâtoare, care ne gonesc cu pietre, e ora, zice el. în care se cuvine să mergem a râde și a plânge pe ruinele ei:

Acolo unde lumea suspină ruinată,
 Acolo unde moartea cu groaza-i însemnată,
 Acolo unde crima odată reposa,
 Acolo unde morții scot gemete 'n turbare,
 Acolo unde iasme, schelete 'ngrozitoare
 Din hârcile trădărei sorb sânge necurmat.

Precum vedeți, abisul în care cântă și găsește poetul frumosul e întunerecul sau noaptea, populată de morminte și de iasme îngrozitoare, muza și amica sa prea iubită e *buha*, pasere cobitoare. simbol de moarte și de nenorocire.

Poezia, pasiunea și privilegiul inimilor mari, expresiunea cea mai înaltă a cugetărei omului care nu se naște decât cu raze, cu flăcări și cu lumini, poezia, a cărei misiune e d' a consola durerea omului, înălțându-i sufletul către frumos, către ideal, către adevăr și către bine, poezia, zic, supt suflarea poetului nu simte și nu respiră decât ură și desgust pentru vieață și lumină, căutând frumosul și consolațiunea în noapte, plăcerea și deliciul la banchetul *iasmelor îngrozitoare care beau sânge din hârcile trădărei*.

Cu toate acestea, în literatura franceză scepticismul, boala de care zice că suferă poetul, susținut de prestigiul geniului, ascuns supt expresiunile unui stil înflăcărat, poetic și spiritualist ca'n Lelia sau plin d' o melancolie dulce ca'n Rene și Oberman. are un farmec misterios, prin care surprinde, amăgește și captivă naturile delicate și visătoare. În literatura noastră însă, ca toate lucrurile imitate, boala divagă, se târâște, căzând din exagerațiune în afectație în ridicol și'n neputință. Durerea fiind falsă, fără convingiune, s'ar putea zice că spiritul, torturând imaginațiunea, o silește a crea dorinți. imagini și fantazii pe care inima nu le simte, mintea nu le luminează și sufletul nu le încălzește, din care cauză inspirațiunea și răsufierea slăbind, boala se aruncă, după iluziuni și speranțe strălucite, într'o decepțiune amară;

după dorinți și ambițiuni nemărginite în desgust și'n despe-
rare; după plăceri și senzațiuni desordonate în egoism, în
apatie și chiar în moarte, și încă într'o moarte fără viitor și
fără speranță.

Dorințe mă consumă, dorințe de a face
Cu geniu-mi o lume —, dar toate sunt nimic;
Puterea îmi lipsește, rog cerul, dar el tace;
Atuncea cu durere eu văz cât sânt de mic!

Și nici o consolare la cruda mea durere!...
Un suflet să m'asculte, oh! nu, nu s'a deschis.
Și'n lume, și în ceruri m'apasă o tăcere;
Asupra-mi înfinitul, sub mine un abis...

În înfinit un haos și în abis uitare —
Ș'abisul, ce sub mine în negură apare,
În fundu-i oare pacea putea-voiu eu afla?!...

După cum vedeți, aci dorința poetului e frumoasă, chiar
sublimă, căci într'adevăr ce poate fi mai demn de natura
divină a omului decât a voi și a putea face cu geniuul său o
lume? Cu toate acestea, dacă providența nu ne-a înzestrat
pe toți cu geniuul lui Dante, Milton, Lamartine, Byron și
alți; trebuie oare să ne desperăm? Și, părăsind orice cre-
dință și orice bucurie, să ne cufundăm în desgust, în urât,
în îndoială și în fine în moarte? Ce fel?! Dar a iubi, a lucra,
a cugeta și a crede mărginindu-și acțiunea și inteligența în-
tr'o sferă mai modestă; a-și iubi și a-și apăra patria, onoa-
rea și libertatea cu curaj și desinteresare nu sunt oare merite,
virtuți și ambițiuni demne și de ajuns, care să 'mpace pe om
cu vieța, să-i consoleze durerea și prin care să-l ridice la
stimă, la onoare, la renume și chiar la nemurire?!

Dar să gonim odată pentru totdeauna din ochii și din
inima noastră aceste umbre care ne 'nspăimântează, aceste
fantasme care ne invită la banchetul morții, aceste sche-
lete ambulante care ne 'ngheață și ne micșorează. Să gonim,
zic, din inima noastră această neodihnă, acest des-
gust și această neîncredere, care ne ține în noapte și ne
închide viitorul, să intrăm pe câmpul luptei pentru pro-
gres și bine, unde credința și entuziasmul nasc caracterele

energice, puterea și bărbăția în pericole, curajul în întreprinderi mărețe, virtuți mari, opere mari și exemple strălucite.

IV.

Ne mai rămâne acum a atinge una din chestiunile cele mai grave și mai delicate.

Dintre diversele instituțiuni, prin care se ridică forța și mărirea unui popor, una din cele mai principale e căsătoria care, fiind rădăcina familiei, baza societății, e cea mai sigură garanție a existenței unui stat. Cu cât dar legăturile ei sunt mai tari, mai sănătoase și mai respectate, cu cât unirea și armonia domnește mai mult în inima și viața ei, cu atât inteligența societății e mai mare, demnitatea mai înaltă, năravurile mai pure și simțul moral mai dezvoltat și mai răspândit.

Când însă femeea, încetând d'a iubi, d'a simți, d'a crede și d'a se devota, își face din lux un idol, din vanitate și din orgoliu o virtute, din lene un privilegiu și din împlinirea datoriei un prejudiciu, atunci se poate zice că corupțiunea principiilor e generală, că legăturile, care unesc pe toți într'o credință comună, s'au rupt, că 'n fine viața și-a pierdut valoarea și scopul, sentimentele, naivitatea și candoarea, amorul, chiar amorul, această floare divină, farmecul, puritatea și profumul.

Dacă s'ar încerca cineva a cerceta urmele lăsate de influența cetirei romanțelor în familie și în societatea noastră, îmi iau libertatea a vă spune că ar descoperi rane profunde și rezultate dureroase; căci femeea, fiind din natură pe de o parte mai delicată și mai impresionabilă decât omul, iar pe de alta, și mai cu seamă în clasele avute, petrecând o viață lipsită de acțiune și de orice ocupație serioasă, e gata a primi cu cea mai mare înlesnire și fără cea mai mică rezervă orice ar putea schimba sau varia urâtul și monotonia unei existențe bogate și indolente. Din lene se naște urâtul, urâtul caută distracțiunea și când femeea se pomeneste față în față cu dânsa, fără nici o cugetare serioasă, care să-i ocupe mintea, fără nici una din acele

pasiuni puternice de soție sau de mamă, care să-i întărească inima și să-i susție pasul, atunci, ne-mai-putându-se stăpâni, caută a eși cu orice preț dintr'o asemenea situațiune plină de neodihnă. Cine știe câte mame june, frumoase, chiar oneste într'unul din acele momente, când omul n'are ce face, aruncând ochii pe Lelia, pe Leone-Leoni, Indiana și alte asemenea romane, cine știe, zic, după câteva ore de cetire câte nu se vor fi deșteptat surprinse și turburate, simțind sinul palpitând supt presiunea unor senzațiuni nouă, necunoscute și neîncercate. Căci, romanțul, obicinuind spiritul într'o lume imaginară, însuflă desgustul datoriei, gonind din vieța reală până chiar și bucuriile cele mai modeste și mai sănătoase.

